

TOBA'LAR ETNİK BAKIMINDAN
HANGİ ZÜMREYE GİRER ?
İLK ARAŞTIRMALAR

Dr. W. EBERHARD
Sinoloji Profesörü

Orhun kitabelerinde, müteaddid defalar, Türklerin komşuları olarak Tabgaç denilen bir kavimden bahsedilir. Hüseyin Namık Orkun tercümelerinde bunlardan "Çinli," olarak bahseder¹. Fakat Tabgaç kelimesi Çin için kullanılan hiç bir kelimeye benzemez. O halde bu kelimeyi nasıl bulmuştur? Çin kaynaklarında Tabgaçlara Toba derler. Bunlar Çinli olmıyan yani yabancı bir kavimdir. M. S. 3 üncü asırda ortaya çıkarlar ve 4 üncü asırda ufak bir devlet kurarlar. Bunun imhasından sonra 386-550 ye kadar devam eden büyük bir devlet kurarlar. Buna bilahara 580 senesine kadar devam eden ufak iki Toba devleti daha ilâve edilmiştir. Bu büyük devlet bütün Şimalî Çine hakimdi. Bunun için Orhun kitabelerini yazan eski Türklerin (T'u-chüe) bütün Çine Toba veya Tabgaç demeleri gayet tabiidir. Fakat bunlar bu ismi ancak 550 den evvel almış olabilirler. Toba'ların yazılarından anlaşıldığına göre onlar Türkleri 400 yıldanberi iyi tanıyorlardı². Şimdi şöyle bir sual ile karşılaşabiliriz, Tabgaç'lar nasıl bir kavimdir? Buna ilk cevap veren Mahmut Kaşgari'dir ve lûgatinde Tabgaç'ın iki mânası olduğunu birisinin Çin diğeriinin de bir Türk kavmi olduğunu söyler³. Avrupahlar ve Çin'liler bu mesele üzerinde yeniden çalışmaya başlamışlar ve bilhassa Wieger, Pelliot, Franke ve Shiratori bununla meşgul olmuşlardır. Wieger bunların Tunguz, Shiratori Moğol olduklarını ve Pelliot da Tunguz lisanı konuşmadıklarını söylemekle iktifa ediyor⁴. Bunda görüyorsunuz ki modern âlimlerin arasında da her biri kendi müdafiiini buldu.

Pelliot ile Shiratori tetkiklerine dil bakiyeleriyle başlıyorlar. Maalesef bunlar pek az olduklarında böyle karışık bir mesele hakkında bir hüküm vermeğe kâfi değildirler. Toba'ların kendi yazıları olmadığı için devlet kurulduğu zaman bütün resmî evrak Çin'ce yazılırdı. 495 senesinde sarayda Toba dili tamamen yasak edildiği zaman vesikalarda kalan son Toba kelimeleri de bunlardan çıkarılmak suretiyle tamamen ortadan kaldırılmış oldu. Şahıs isimlerinin de hemen hepsi Çin'lileştirilmiştir. Aynı zamanda bir kavmin lisanını tesbit etmek için isimlerin ne kadar fena bir ölçü olabileceği çok açıktır. Meselâ bu günkü Avrupa

¹ H. N. Orkun: Eski Türk yazıtları, c. 4, s. 166.

² Bk. Wei-shu 102, s. 2128 ba-bb.

³ Divani Lûgat-it Türk, Besim Atalay tercümesi. c. I, s. 453.

⁴ Bk. W. Eberhard, Çin'in şimal komşuları s. 80.

isimleri tetkik edecek olursanız hepsinin Lâtin, Yunan ve Musevî dillerinden alınmış olduklarını ve böylece bu isimleri taşıyanların bu milletlere mensup olmaları icap ettiğini göreceksiniz. Demek bu meselede yalnız dil tetkiki bize fazla yardım etmez. Wieger hükmünü dil tetkiki-ne değil başka bir kaynağa istinad ettirir: Bazı kaynaklar Tob'aların Hsien-pi'lerin halefleri olduklarını işaret ederler⁵. Wieger Hsien-pi'lerin Tunguz olduklarını zannettiğinden buna göre Toba'ların da Tunguz olmaları icap eder. Yeni yapılan incelemelerden bunun da doğru olamayacağı⁶ hattâ Tunguz'ların Toba olmalarının imkânsız olduğu anlaşılmıştır. Bundan dolayı bu meseleyi daha yakından incelemek icabeder. Bir buçuk senedenberi bu mesele üzerinde çalışıyorum. Fakat bu araştırmalar henüz sona ermemiştir. Bunun için şimdilik neticeyi bildirmeyeceğim, çünkü ileride daha tamamlamak icabedecek noktalar olacaktır. Çalışmamızın genişliğini aşağıda vereceğim sayılardan anlayabileceksiniz. Kaynak olarak Wei sülâlesinin vakayinâmelerini aldım. Bunlar kısmen bu sülâlenin iktidar mevkiinde olduğu esnada, kısmen de nihayet bulduktan sonra yazılmıştır. Çin'ce metin tam 2400 sayfadır, Türkçesi ise izahlı ilâvesi olmadan 4500-5000 tabı sayfasını ihtiva eder. Bunun için tam 7200 şahıs ve 400 kavim ismi buldum ve her şahıs için mümkün olduğu kadar eksiksiz bir biyografya hazırladım. Her kavim için de kültürel ve diplomatik ehemmiyeti haiz malûmat verdim. Bundan maada kültür tarihi için mühim olan kısımları ayırdım. Bu malzeme istatistik tetkikat için bir başlangıç teşkil edecektir. Fakat yukarda da söylediğim gibi henüz bitmemiştir. Bundan maada yine Tobalar hakkında mevcut fakat çok az olan başka malzemeler de topladım. Şimdiki halde elde ettiğim en mühim neticeleri bildireceğim.

— 2 —

Toba'ların menşei meselesi birçok noktalardan tetkik edilebilir:

- 1 — Kavimlerin menşeleri hakkındaki rivayetler.
- 2 — Sülâlenin inkirazından sonra Toba bakiyelerinin tetkiki.
- 3 — Kültürlerinin tetkiki ve bunun komşu kavimleriyle mukayesesi.
- 4 — Ayrı ayrı Toba ailelerinin menşelerinin tetkiki.

Bu dört noktayı bir bir gözden geçirelim. Çin kaynakları Toba'ların menşeleri hakkında hemfikir değildirler. Bir kısmı Toba'ların bir Çinli generalle Hsiung-nu'lardan bir kadının evlenmesinden vücuda geldiklerini söylerler⁷. Aynı hikâye başka bir kavim olan Kırgızlar hakkında da anlatılıyor⁸. Yani bu rivayete göre Kırgızlar da aynı Çinli generalle Hsiung-nu kadının ahfadındandırlar. Yalnız bu evlenmeden doğan Kırgızlar

⁵ Bk. Çin'in şimal komşuları s. 79.

⁶ Bk. Çin'in şimal komşuları s. 50-53.

⁷ Sung-shu: T'P'YL 891, la.

⁸ Hsin-T'ang-shu 217 b: s. 4143 b.

190

gız'ların asıl Kırgız olmayup ikinci derecede Kırgızlar oldukları söyleniyor. Mavi gözlü kırmızı saçlı olan hakikî Kırgız'lara mukabil bunların saçlarının siyah ve gözlerinin koyu renk olduğundan bahsediliyor. Fakat bir kabilenin böyle melez bir evlenmeden vücuda gelmesi imkân dahilinde görünmüyor. Eğer böyle bir hikâyeye *direkt* münasebetleri bilinmiyen iki ayrı kavim hakkında anlatılırsa bunun doğruluğundan daha çok şüphe edilir. Bu rapordan öğrenebileceğimiz yegâne şey Toba'larla Kırgız'ların arasında bir münasebetin mevcut olduğudur. Bir başka kaynağa göre Tobalar Hsiung-nu'ların bir kabilesinin bir kısmını teşkil eder yani Hsiung-nuların So-t'ou kabilesinin bir klanıdır⁹. Bu rapor nisbeten doğru olduğu için buna güvenilebilir fakat maalesef So-t'ou kabilesinden başka kaynaklarda bahsedilmediği için bunun doğru olduğuna dair elimizde hiç bir delil yoktur. Yalnız Toba'lara başka bir kaynaktan So-t'ou yerine So-lu denildiği için¹⁰ belki biraz ileri gidebiliriz. Çünkü Lu harp esiri veya barbar mânasına gelen bir kelimedir. Demek ki bu kelime kavim ismi olan So-lu'ya ait değildir. O halde asıl ismin So olması da muhtemeldir. So da Türklerin en eski yurdlarının adıdır¹¹. Fakat bu yalnız bir ihtimaldir, kaynaklar bundan bahsetmiyorlar. Saniyen Toba vakayinâmeleri kendilerinin Hsien-pi'lerle aynı menşeden geldiklerini yazarlar¹². Yapılan araştırmalardan bugün Hsien-pi'lerin esasen proto-Moğol oldukları anlaşılır. Diğer taraftan Hsiung-nu'ların Türk olmaları kuvvetle muhtemeldir. Demek ki bu raporların bazılarında göre Tobalar proto-Moğoldur bazılarında göre ise Türktürler.

— 3 —

Şimdi 2 inci nokta olarak Toba sülâlesinin inkırazından sonra Toba bakiyelerini tetkik edelim. 6 ıncı ve 7 inci asırlarda Tobalar bir Tang-hsiang kavmi olarak görünürler¹³. Tarif edilen kültürlerine göre Tang-hsiangların Tibetli olduklarından şüphe edilemez¹⁴. Fakat isimlerine göre yüksek tabakanın Tibetli olması imkânsızdır. Bu tabakanın nereden geldiğini kat'iyetle bilmiyoruz. Fakat komşularında yüksek tabakayı proto-Moğollar teşkil ettiği için bunların da proto-Moğol olmaları muhtemeldir. Tobalar 13 üncü asırda en son bir Moğol klânı olarak görünürler¹⁵. Bununla muhakkak Moğol olmaları icap etmez. Çünkü Moğolların arasında Moğol olmayan klânlar pek çoktu¹⁶. Diğer taraftan Kaşgari Toba'ların Türk olduklarını söyler³. Eğer bu neticeleri bir araya

⁹ Nan-bh'i-shu 57: s. 1755 eb.

¹⁰ Sung-shu 95: s. 1648 bb.

¹¹ Çin'in şimal komşuları s. 86. Shiratori'nin teorisini kabal etmiyorum.

¹² Wei-shu 1.

¹³ T'ung-chih 195. s. 3131 c, ve Çin'in şimal komşuları s. 192.

¹⁴ Bk. W. Eberhard: Kultur und Siedlung der Randvölker Chinas, s. 79.

¹⁵ Bk. Yen-ching Journal, Monograph Series. c. 16, not 140, ve Çin'in şimal komşuları s. 182.

¹⁶ Bk. Zeki Vali'di: Moğollar, Cengiz ve Türklük.

toplıyacak olursak yine bazı kaynakların Toba'lara Türk, bazılarının da Moğol dediklerini görürüz.

— 4 —

Şimdi kültürel malzemenin tetkikine geçelim. Toba'lar, maalesef, bize burada fena bir oyun oynamışlardır. Çin'lileşmek maksadıyla kendi eski kültürlerini hatırlatacak her şeyi imha etmişlerdir. Bunun için malzeme bakımından pek az eşya kalmıştır. Fakat bunlar yine onlar hakkında bir fikir edinmemize yarıyor. Şimdi bunları ayrı ayrı inceliyelim. Kurt efsaneleri Türkler için çok tipiktir. Bunlar şimdiye kadar Toba'larda bulunmamışlardır. Fakat son zamanlarda buna benzer bir efsane bulunmuştur. Hikâye şöyledir¹⁷: Nur ailesine mensup bir Toba kıyafet değiştirerek ve casus olarak âsilerin karargâhına girer. Orada bunu tanırlar, oda kaçmak mecburiyetinde kalır. Yolda ulumakta olan beyaz bir kurda rast gelir. Kurdu takibeder ve bu suretle düşmanlarından kurtulmuş olur. Bundan sonra bu aile kurda kurban verir. Toba'ların oturdukları yerlerde bir kurt dağına¹⁸ bir kurt nehrine¹⁹ iki de kurt dağı için yapılmış olan mabede²⁰ rastlanır. Demek ki Toba'ların da kurttan geldiklerine dair efsaneleri yoksada bir kurt kültleri vardır. Moğol'lardan yalnız Cengiz hanın ailesinde bir kurt efsanesi olduğunu biliyorum²¹. Bu Türk ailesinin de kurttan geldiği müteaddid defalar iddia olunmuştur. Sonra Türkler için mağara efsanesi de çok tipiktir²². Bu efsaneye göre bunların ahfadı bir mağaradan çıkmıştır. Moğol'larda bu efsane yalnız Cengiz ailesinde görülür²³. Toba'ların da tipik bir mağara efsaneleri vardır²⁴. Buna göre onların esas memleketleri olan Wu-lo-hou'nun şimali garbisinde bir mağara vardır. Bu mağarada göğe, yere ve ecdada kurbanlar bağışlanırdı. Bu rapor başka sebeplerden de çok enteresandır. Wu-lo-hou'lar şimali Mançurya'da otururlardı ve Çin kaynaklarına göre Tunguz olduklarından şüphe edilemez²⁵. Eğer Toba'lar bunların şimali garbisinde yani şimali garbi Mançurya'da oturmuşlarsa bunların da Tunguz olmaları mümkündür. Bunun böyle olduğunu farz edersek Toba'ların Tunguz oldukları neticesine varılır. Diğer taraftan Wu-lo-hou'ların garbinda oturanların hepsi proto-Moğol'dur. Her ne kadar imkânsız değilse de yine bu havalide bu devirde Türklerin oturduklarına dair elimizde hiç bir malûmat yoktur. Bu mağara efsane-

¹⁷ Wei-shu 27, s. 1967 a.

¹⁸ Wei-shu 106 a, s. 2148 a.

¹⁹ Wei-shu 106 a, s. 2150 a.

²⁰ Wei-shu 106 a, s. 2146 d, ve 2148 a.

²¹ Hsin Yüan-shih 1 ve E. Haenisch: Geheime Geschichte der Mongolen s. 1.

²² Bk. Çin'in şimal komşuları s. 86.

²³ Hsin Yüan-shih 1.

²⁴ Wei-shu 4 b: s. 1912 b; 100: s. 2124 bb, ve 108 a. 2168 ca.

²⁵ Çin'in şimal komşuları, s. 39-40 ve Wei-shu 4 b: s. 1912 b; 100: s. 2124 bb.

si daha devam ediyor²⁶ ve mağaraların önüne kayın ağacından sırkalar dikildiği ve bunların üzerine kurban edilen hayvanların geçirildiği söyleniyor. Bu kayın ağaçları, filizlenmeğe başlamış ve bunlardan mukaddes bir orman meydana gelmiş. Burada yine şayanı dikkat bir nokta kurban edilen hayvanların sırkalara geçirilmeleridir. Ben bunu Hokkaido'da Aynu'larda kendim gördüm²⁷. Bu adet birçok Türk kavimlerinde de görülür²⁸. Diğer taraftan Moğol'ların gizli tarihinde bahsedilen sırık kurbanları Tunguz'lardaki kurbanlarla ilgili olsa gerek. Bu nevi kurbanlarda sırkaların ucuna yalnız ufak et parçaları geçirilir bunları da kargalar yerler. Böylece Toba'lardaki kurban şekli Tunguz'larınkinden ziyade Türklerinkine yakındır. Toba'larda da mukaddes ormanların bulunduğu aşağıdakilerden anlaşılır:

Bir Toba imparatorunun mezarından bir ormanın vücuda geldiği söylenir²⁹. Bir başka defa bir Toba imparatoru yeni doğduğu zaman annesinin sonunun gömüldüğü yerde bir kara ağaç ormanı yetişiyor³⁰. Yine başka bir rivayete göre bir Toba imparatorunun tükürdüğü yerde bir orman vücuda geliyor³¹; Böyle bir orman kültürünün eski Türklerde de mevcut olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bu onlarda ilkbahar ve sonbahar kurbanları ve at koşuları ile alâkadardır³². Toba'larda kült için at yarışları yapıldığı vâkidir. Aynı şeyi Hsien-pi'lerde nadiren görüyoruz. Yukarıda müteaddit defalar zikredilen karaağaç, Moğol kültüründe büyük bir rol oynar³³. Hikâyelerdeki kült eşyasından maada gıda maddesi olarak kullanılırdı. Meyvaları ölüm kültüründe mühimdir.- Toba'larda çok tekâmül etmiş bir dağ kültürü de vardır. Evvelâ mukaddes dağlara kurbanlar bağışlanır, saniyen ölüleri birçok defalar mukaddes dağlara gömerlerdi³⁴. Toba'larda bulunan bu âdetin sebebini komşularından öğreniyoruz³⁵. Moğol'larda ve bilhassa Türklerde ölülerin büyük dağlarda oturdukları fikri vardır. Bu fikir çok eskidir ve yalnız sonradan Hint'lilerin Sumeru dünya dağı fikri ile karıştırılmıştır. Sonraki Türklerin ölüm dağı hakkındaki tasavvurları temamiyle Hint tesirinden doğmuştur. Bu- nu Uno Harva³⁶ isbat etmiştir. Demek ki burada yine Toba'ların Türkler ve Moğol'larda da aynı olan bir kült eşyasına malik olduklarını görüyoruz.

²⁶ Çin'in şimal komşuları s. 80-1.

²⁷ W. Eberhard: Shiraoi und Shikuka (Ethnologischer Anzeiger c. 4, sayı 7 s. 400 ve resim 1).

²⁸ Uno Harva: Die religiösen Vorstellungen der altaischen Völker s. 568.

²⁹ Wei-shu 2: s. 1905 b.

³⁰ Wei-shu 2: s. 1905 b; muk. et Çin'in şimal komşuları s. 81.

³¹ Wei-shu 1: s. 1904.

³² W. Eberhard: Lokalkulturen im alten China, cilt 1, s. 17 ve 241-242.

³³ Bk. W. Eberhard: Lokalkulturen im alten China, c. 1, s. 57 söğüt ağacı ve at koşuları için; s. 102-3 kara ağaç için.

³⁴ Wei-shu'da muhtelif yerlerde.

³⁵ W. Eberhard: Lokalkulturen im alten China, c. 1 s. 257-9.

³⁶ Die religiösen Vorstellungen in der altaischen Völker s. 55-69.

Toba'ların yiyecekleri hakkında bir şey bilmiyoruz. Yalnız bir Toba prensinin kımız içtiği biliniyor³⁷. Kımız için kullanılan kelimenin Tibet dilinde kımız için kullanılan kelime ile aynı olması gariptir. Diğer taraftan Tibet'lilerin kımızı Türklerden ve çok geç öğrendiklerini de biliyoruz. Kımız eski zamanlarda Türklerin milli içkisi idi. Bunu içme âdeti bilahara birçok komşu kavimlere de geçmiştir. Toba'ların kültlerine ait hususiyetlerden biri de maden dökmek suretiyle fala bakmaktır³⁸. Toba hükümdarlarının karıları hükümdar olabilmek için evvelâ maden dökerek fala bakmak mecburiyetindeydiler. Bu iyi çıktığı takdirde hükümdar olabilirlerdi. Bu âdet Türk âdeti ile karşılaştırılabilir. Kemal Güngör³⁹ kurşun dökme âdetini şimdi bile Yürük'lerde bulmuştur. Moğol'ların bir âdetine göre aynı aileye mensup olan herkes yılbaşı günü bir parça demir dökmek mecburiyetinde idi⁴⁰. Bu âdet Toba'lardakinden mukayese edilmeyecek kadar, farklıdır. Bunlardan maada Toba'larda komşularıyla mukayese etmeğe değer başka âdetler de vardır. Tobalar meşhur şahin avcıları idiler. Ancak 475 senesinde şahin avı resmen yasak edildi⁴¹. Bu nevi av Türkler için de çok tipiktir⁴². Cengiz Han efsanesinde de geçiyor⁴³. Toba'ların elbiselerinden bahsedilirken yalnız kısa caketler giydikleri söyleniyor⁴⁴. Böyle kısa caketleri Türkler ve Moğollar giyerlerdi, bunun da sebebi binicilikte uzun caketin rahatsız oluşudur. Bundan maada elbiselerin yakaları yatık ve kolları da kısa idi⁴⁵. Bu tipik bir Türkistan⁴⁶ kıyafetidir ve Türkistan'ın şarkında hiçbir zaman bulunmaz. Moğol'larda da görülüyor. Oldukça yeni bir kaynaktan⁴⁷ uzun sivri ve boynuz şeklinde olan bir başlıktan da bahsediliyor. Bu bir dans tarif edilirken zikrediliyor. Yine bu kaynaklara nazaran T'o-chi adındaki bir Toba dansıdır. Dansın tarihinde Türkistan'a mahsus bir dans olduğu anlaşılıyor⁴⁸. Sivri ve boynuz şeklindeki başlıklar bir yandan Kırgız'larda⁴⁹ bir yandan proto-Moğol olan Wu-huan'larda⁵⁰ ve yine boynuz şeklinde bir saç tuvaleti de birçok defalar Türklerde görülmüştür. Demekki giyim ve dans hakkında söylediklerimizin hepsi Türki-

³⁷ Wei-shu 22 ve Lokalturen im alten China c. 1 s. 49.

³⁸ Wei-shu 13: s. 1934 a ve s. 1933 d; Wei-shu 74: s. 2067 ab; Hu Shih Wents'un, c. 3 s. 891-2.

³⁹ Cenubi Anadolu Yürüklerinin etno-antropolojik tetkiki, s. 74 (Ankara 1941.)

⁴⁰ Hsin Yüan-shih 1.

⁴¹ Wei-shu 7 a: s. 1916 d ve 1917 c.

⁴² Lokalkulturen im alten China, c. 1, s. 66-7.

⁴³ Yüan-ch'ao pi-shih, kısım 27: Haenisch, Geheime Geschichte der Mongolen s. 4.

⁴⁴ Wei-shu 19 b: s. 1948 a.

⁴⁵ Wei-shu 21 a: s. 1954 c.

⁴⁶ Türkiyat Mecmuası, c. 7, s. 166.

⁴⁷ Chien-hu-chi, yü-chi 4, 4 b ve Hsiang-tsu pi-chi 4, 3 b.

⁴⁸ Lokalkulturen im alten China, c. 1, s. 208.

⁴⁹ Çin'in şimal komşuları s. 68.

⁵⁰ Çin'in şimal komşuları s. 49.

194

tan'a aittir. Bunlar yeni olabildikleri gibi şimdi tetkik edeceğimiz şeylerden anlaşıldığına göre eski de olabilirler. Çünkü Toba'lar sene sonunda bir No bayramı kutlularlardı⁵¹.

Bu dansların hususiyeti bunlar oynanırken hayvan şekline girilmesi ve iki tarafın birbirleriyle yarış etmesidir. Kendim⁵² Antwerp'de bulunan meslekdaşım Profesör Hentze ile⁵³ bu oyunlarla yakından meşgul oldum ve bunlarda kuvvetli Türkistan tesirleri buldum. Fakat bunların esas şekillerini proto-Moğol'larda görüyoruz.

Toba'ların diğer kültürel malzemeleri ve bilhassa içtimaî vaziyetleri hakkında maalesef fazla bir şey bilmiyoruz. Sığır yetiştiren Moğol'lara mukabil bunlar çok miktarda at beslemişlerdir⁵⁴. Fakat bunların iktisadiyatı hakkında bir şey bilmediğimiz gibi içtimaî teşkilâtı hakkında da mulûmatımız yoktur. Tarihi kaynaklardan öğrendiğimize göre memur sistemi Çin'lilerininkinin aynıdır. Yalnız her zaman Çin'de görülmiyen bir mer'a idaresi vardı⁵⁵. Han, Tarkan gibi Türk ünvanları hiç görülmiyor. Bütün Şarki Asyada Türk ünvanları kullanıldığı için bu bize bir az garip geliyor. Toba'lar 119 kabileye ayrılmışlardı⁵⁶. Fakat kabile organizasyonları hakkında birşey bilinmiyor. Toba'lar 496 senesinde Çinlileştikleri zaman aynı kabileye mensup olan bütün bir grup aynı Çin ismini almıştır. Çin'liler bu sene zarfında Toba'lardaki endogaminin yani aynı soy adını taşıyan bir erkekle yine aynı soy adını taşıyan bir kadının evlenmesinin yasak edildiğini bildirmişlerdir⁵⁷. Bu yasaktan aynı kabileye mensup olanların evvelce kendi aralarında evlenebildikleri anlaşılıyor. Proto-Moğol'ların da Çin'li soy adları aldıkları zaman bütün bir kabilenin aynı adı aldığı görülmüştür. Fakat eski Türklerde aynı kabilede müteaddit soy adları bulabiliriz⁵⁸. Toba'ların evlenme sistemlerinde levirat'ın bulunmadığı anlaşılıyor. Bu âdete göre bir ailede ağabey öldüğü zaman diğer kardeşler onun karlılarıyla; ve yahut baba öldüğü zaman büyük oğlu babanın karlılarıyla evlenebilir. Bu âdet Türkler için çok tipiktir⁵⁹ ve Moğol'larda yalnız Cengiz efsanesinde bunların izlerini görülür⁶⁰. Bildiğime göre bu

⁵¹ Wei-shu 5: s. 1915 a; 108 d: s. 2175 d b; 109: s. 2177 ba.

⁵² Lokalkulturen im alten China, c. 1, s. 188-192.

⁵³ C. Hentze: Die Sakralbronzen und ihre Bedeutung in den frühchinesischen Kulturen (Antwerpen 1941) s. 75-94.

⁵⁴ Wei-shu 23. s. 1961 c, de altun bir at heykelden bahsedilir; Wei-shu 29: s. 1970 b'de imparatorun iyi bir atından bahsedilir; 436 'da bir avda yabancı atlar tuttururdu (Wei-shu 4 a s. 1911 d).

⁵⁵ Wei-shu 113.

⁵⁶ Wei-shu 113.

⁵⁷ Kang-chien i-chih-lu 37, 1 b.

⁵⁸ Meselâ Hsiung-nu'ların T'u-ko kabilesinde Chang, Wei, Lü, Ch'en ve bilhassa Wang aileleri vardı.

⁵⁹ Çin'in şimal komşuları s. 94.

⁶⁰ Yüan-ch'ao pi-shih, kısım 18: Haenisch, Geheime Geschichte der Mongolen s. 3.

âdet Tobalar'da yoktur. Tobalar'da hangi evlenme sisteminin mevcut olduğunu henüz söyleyemem. Bu mesele hakkında pek çok malzeme topladım fakat daha sistematik bir şekilde üzerinde çalışmadım. Fakat evlenmelerin bazı kaidelere istinaden yapıldığından emin olabiliriz. Meselâ İmparator ailesinin müteaddit defalar aynı aileden kız aldıkları ve aynı aileye mensup erkeklere kızlarını verdikleri görülmüştür⁶¹. Burada mütakâmil bir "cross-cousin," sistemine henüz varılmamıştır. Bu sisteme göre daima bir ailenin erkek çocuğuyla ikinci bir ailenin kızı evlenir sonra ikinci ailenin erkek çocuğu ile birinci ailenin kızı evlenir. Ve yine bunlardan doğan çocuklarda birbirleriyle evlenirler. Toba kadınları için iki şey çok tipiktir. Kadınlar büyük bir rol oynarlar ve büyük bir hürriyete sahiptirler. Evli Toba kadınlarının yabancı erkeklerle maceraları olduğu müteaddit defalar duyulmuştur⁶². Ok attıkları ve başka erkekleri evlerinde ziyaret ettikleri söyleniyor⁶³. Bunlar Çin'lilerde ve Türkler'de gayri ahlâkî telakkî edilirdi. Fakat Moğol'larda çok görülür⁶⁴. Saniyen kadınlar çok kıskançtırlar ve kocalarının ikinci bir zevce almalarına müsaade etmezlerdi. Toba erkekleri buna ancak, Toba erkeklerinin birkaç zevce almalarını emreden bir kanun neşretmek suretiyle mani olabilmişlerdir⁶⁵. Kadınların bu ruhiyatı içtimâî vaziyetlerine bağlıdır. Proto-Moğol'lar da bir nevi kıskançlıklar görüldüğünden⁶⁶ bunlar da bazı yerlerde bu âdetlerden şikâyet etmişlerdir. Şarkî Asyada bulunan diğer kavimlerde bu nevi raporlar bulunmamıştır. Şimdi Toba'ların kültürü hakkında bulunanları hülâsa edelim. Bunlardan Toba'larla Tunguz'ların arasında hiç bir münasebet olmadığı anlaşılıyor. Buna mukabil Türkler ve bilhassa Moğollarla olan münasebetleri çok kuvvetlidir. Fakat bir kavmin menşe izahlarının istatistik metodları ve elde edilen hesaplarla tesbiti imkânsızdır. Akraba olan iki kavim kültürü yalnız elde mevcut ölçü bolluğu ile değil aynı zamanda bu ölçülerin kalitesiyle de ilgilidir.

— 5 —

Tobal'arın ayrı ayrı kabile ve ailelerinin tetkikinden elde edilen neticelere geçmeden biraz Antropolojik esaslardan bahsetmek istiyorum. Bu sahada yapılan kazılar bize yardım edemezler, çünkü Toba'ların memleketinde oturanların yüzde 74 Çin'li ve başka unsurlardan müteşekkildir⁶⁷. Kazılar yapılmamıştır, fakat yapıldığını farzetsek bile bu-

⁶¹ Bu Mu isimli bir aile idi.

⁶² Meselâ Wei-shu 59: s. 2032 da; 64: s. 2044 ca.

⁶³ Wei-shu 13: s. 1935.

⁶⁴ Meselâ bk. Çin'in şimal komşuları s. 48.

⁶⁵ Bk. Hu Shih wen-ts'un, c. 3, s. 896-7 ve bilhassa Wei-shu 18: s. 1943 c.

⁶⁶ Muk. et Çin'in şimal komşuları s. 17.

⁶⁷ 385-550 senelerinde hakim tabakası takriben 100 aileden müteşekkil idi; bunlardan yüzde 35,5 Hopei'de oturan Çin'li, yüzde 13,5 Honan ve Shantung'da oturan Çinli, yüzde 8 Kansu'da oturan Çinli, yüzde 4 saf Hsiung-nu, yüzde 4

lunan iskeletlerin Toba'lara ait olmayıp başkalarına ait olduklarını kabul etmek lâzımdır. O zamanki Çin'lilerin Antropolojik bakımından ne şekilde yaratılmış olduklarını bugün bilmiyoruz. Eski resimlerin üzerinde de göze çarpan hiç bir şey görülüyor. Metinler de bir istisnadan maada Toba'ların Antropolojisinden bahsetmiyorlar. Çin kaynakları yabancıların vucut yapısından bahsetmedikleri taktirde bunların Mongoloit oldukları kanaatine varabiliriz. Bu Toba'lar hiç bir suretle mavi gözlü sarı saçlı değildiler. Yalnız hükümdar ailesinde birkaç uzun boylu adamın bulunuşu göze çarpıyor. Bunlar 1. 80 boyundadırlar⁶³. Yaptığımız istatistiklere göre Toba halkının arasında da uzun boylular⁶⁹ bulunur fakat bunların yüzde nisbetleri diğer Çin ülkelerindekileri geçmez. Yalnız Çin'lilerde değil fakat bazı Çin'li olmıyan kavimlerin hükümdar ailelerine mensup olanların arasında uzun boyluların bulunuşu biraz gariptir. Meselâ Hsiung-nu'ların Liu ailesile Hsien-piler'in Mu-jung ailesinin birçok ferdleri 1. 80 den uzundur⁷⁰. Bunun sebebi büyük adamların aynı zamanda uzun boylu olabilecekleri tasavvuru değildi. Burada bahsedilen üç ailein en ehemmiyetsiz prensleri bilhassa çok uzun boyludurlar. Bu uzun boy hastalıktan da ileri gelmemiştir. Böyle olsaydı da birkaç nesil takib edilemezlerdi.

Uzun boyun ideal bir şey olduğuna dair bir alâmet bulunmadığı için bu da olamaz. İstatistiklere göre uzun boya Şarkî Asyada ve bilhassa Şimali Şarkide Moğollar'ın oturdukları yerlerde çok rastlanır. Fakat uzun boy her yerde bulunmaz. Evvelâ Tunguz'ların arasında uzun boylu bulunmadığından eminiz. Saniyen memleketleri sarı ırmağın cenubunda bulunanların arasında uzun boyluya rastlanmaz.

— 6 —

Şimdi Toba'ların ayrı ayrı ailelerinin ve kabilelerinin tetkine geçiyoruz: Bu tetkik için aşağıdaki malzeme mevcuttur:

Toba devrinden 7200 kişinin biyografyası, 119 Toba kabilesinin adı. Mukayese için Şarkî Asya kabile isimlerini ihtiva eden 5000 fiş. Her ne kadar bu malzeme mükemmel değilse de yine mukayese için kâfi geleceğini zannediyorum. Her kabile ve aile hakkında yapılan incelemelerin neticelerini göstermek pek uzun sürecek ve bu suretle meselenin sizler için toptan göz altına alınabilmesi güçleşecektir⁷¹. Bunun için size neticeleri hülâsa şeklinde vereceğim. Teferru-

saf Tibet'li, yüzde 5 Shansi'de oturan Çin'li, yüzde 3 Shensi'de oturan Çin'li ve yüzde 26 Toba'dır. Fakat bu yüzde 26 içinde yarısından fazlasını hükümdar ailesi teşkil eder.

⁶⁸ 5 Prenslar.

⁶⁹ Bu beş Prenslardan maada daha 2 Toba, 1 Toba melezi, 6 Hsiung-nu, 1 Tibet'li, 1 Hsien-pi, 16 Çin'li, 2 Cenubi Çinli.

⁷⁰ Chin-shu'ya göre 5 Hsiung-nu, 7 Hsien-pi, 5 Tibet'li, 170 em'den daha büyük idi.

⁷¹ Bk. Çin'in şimal komşuları s. 82-85

atı da yazabileceğimi ümid ettiğim bir kitabımda vermeğe çalışacağım.

Toba tarihinde geçen 7200 ismi tetkik ettiğimiz zaman şöyle bir netice elde edebiliriz. Bu şahısların tahminen yüzde 60 şı asıl Çin'lilere⁷² mensuptur. Buna göre Toba'ların yüzde 60 ının Çin'li olduğunu söylersek biraz acele etmiş oluruz. Çünkü bu isimlerle Çin'lilerin yüzde nisbeti tayin edilemez. Bu 7200 kişiyi tetkik ettiğimiz zaman pek az muhtelif aileden müteşekkil olduklarını görürüz. Bir ailenin yüzden fazla âzasının isminin tarihe geçtiğini sık sık görürüz⁷³. Tarih kitapları tabii yalnız meşhur adamlardan bahsederler. Bir general ve yahut bir validen aşağı olanları nadiren zikreder. Fakat daha aşağı tabakaya mensup olan birisi bir rütbe sahibi olduğu zaman bütün akrabalarına da yüksek rütbelere vermeğe çalışır. Bir ailenin bu kadar çok âzasından bahsedilmesine sebep de budur. O halde birçok isimleri geçen bu ailelerin ekserisi neden Çin'li de Toba değildirler? Bunun sebebi Çin'lilerin büyük aileler halinde bir araya toplanmalarıdır. Bu aileler tarlalarının yakınında otururlardı. Bir aile ne kadar büyürse büyüsün muhtelif kolları yine eski ailenin yaşadığı yere yakın bir yerde kalır⁷⁴. Buna mukabil menşeleri göçebe olan Toba ailelerinin sâbit bir merkezleri yoktu, aile kabile ile dolaşır, ailenin muhtelif kolları arasında akrabalık hissi birkaç nesil sonra gaip olur. Bu yüzden aile daima ufak kalır. Bunun neticesinde Toba devrinde, memuriyetlerin taksiminde, Toba'lar tercih edildikleri ve memuriyete alınan Toba, akrabalarını da memuriyete aldığı halde yine Çinli'lerin dununda kalmışlardır. Çünkü Çin'li aile çok büyüktür ve bu yüzden daha çok Çin'li memuriyete alınabiliyordu. Çin'li aileler kendi aralarında evlendikleri zaman dostluk münasebetleri de o nisbette sıkı oluyordu. Bu içtimaf vaziyetlerden dolayı Toba'lar sessizce Çin'liler tarafından idareden uzaklaştırılmış bulunuyorlardı. Çin'li ailelerin bir kısmı Cenubi Çin'den kaçanlardır⁷⁵. Daha büyük bir kısmı da Toba'lardan 100 sene evvel aynı vaziyetin hâkim olduğu ve bilâhara Hsien-pi sülâlesinin işgal etmiş olduğu yerlerden gelmiştir. Şimdi cenuptan gelen, Hsien-pi'lerden kaçan⁷⁶ (50 % nisbetindeki) Çin'liyi çıkaracak olursak geriye ufak bir bakiye kalır⁷⁷. Bu bakiyelerin bir kısmı yine müstemleke Çin'lisinden ibaret olsa gerek⁷⁸. Toba'lar 430 de Çin'in garbında bulunan ve Hsiung-nu'larla Tibet'lilerden meydana gelen ufak kabileleri zaptettikleri

⁷² Bunlardan takriben 3000 kişinin doğum yeri malûmdur. Buna göre Çin'lilerin yüzde 42 Hopei eyaletinden, yüzde 17 Shansi eyaletinden, yüzde 16 Honan ve Shantung eyaletinden, yüzde 13 Kansu eyaletinden, yüzde 7 cenuptan, yüzde 4 Shensi eyaletinden, yüzde 0,3'ü Sihch'uan eyaletinden gelir.

⁷³ Meselâ T'sui ailesinden 223 âza zikrolunur.

⁷⁴ Meselâ Ts'ui ailesi M. E. 100 senelerindenberi M. S. 550'e kadar aynı yerlerde rastlanır.

⁷⁵ Takriben yüzde 15.

⁷⁶ Takriben yüzde 35

⁷⁷ Tibet'liler burada hariç kalır.

⁷⁸ Yüzde 8.

zaman müstemleke Çinlisinden ibaret oldukları zannedilen birçok adamları da beraber almışlardır. Bunları da çıkaracak olursak asıl Toba'lardan maada iki gurup daha buluruz.

1 — 390 senesinde Hsien-pi devleti zapt edildiği zaman alınan Hsien-pi'ler⁷⁹.

2 — 200 senesindenberi Çin'de yerleşmiş ve başlangıçtanberi, 3 üncü asırda Şimalî Çin'de görülen Toba'larla mücadele etmiş olan Hsiung-nu'lardır⁸⁰. Bu müddet zarfında Hsiung-nu'lardan bazıları Toba'ların tarafına geçmişlerdi. Şimdi bunları da çıkaralım.

Geriye yalnız Toba'ların 119 kabilesi kalır.

Tarihî kaynaklar bu kabilelerin menşeleri itibariyle hepsinin Tobalara ait olmadıklarını söylerler. Bu kabilelerin de menşelerini tetkik etmeğe çalışalım. Bu 119 kabileden 68 i teşhis edilebiliyor. 39 u Hsien-pi'lerden yani proto-Moğol'lardan, yahut Hsien-pi'lerin garba, Tibet'e hicret etmiş olan kolundan yani T'u-yü-hun'lardan müteşekkildir⁸¹. O halde teşhis edilebilen kabilelerin büyük bir kısmı Proto-Moğol'dur. Mütebaki kabilelerden 10 u Hsiung-nu'ların eski kabileleridir. O halde bu 10 kabileyeye Türk nazariyle bakabiliriz. 4 başka grupta Kao-che'lere aitti. Kao-che'lerin, tarif edilen kültürlerine göre, Türk oldukları şüphesizdir. Ve Kao-che'ların sonraki Uygurlar olduklarını isbat edebileceğimi zannediyorum⁸². Bundan maada Toba'ların 7 kabilesinin başka Türklerle münasebetleri vardır. Bununla Toba'ların arasında Türk olduklarından emin olduğumuz 21 kabile buluyoruz. Sonra bunların Juan-juan'larda tesadüf ettiğimiz 7 kabilesi daha vardır, Juan-juan'lar pek çok unsurlardan müteşekkildirler. Bunların teşekkülleri hakkında fazla malûmatımız yoksa da aralarında pek çok Türk bulunduğundan eminiz⁸³. Bu eski Türklerin Juan-juan'ların yanında demircilik ettikleri anlaşılır. Demek ki Toba'larla Juan-juan'larda rastladığımız bu kabilelerin mensubiyetini kat'i olarak bilmiyorsak da Türk olduklarını kabul etmemiz icap eder.

Tekrar hülâsa edecek olursak bugün menşeleri tesbit edilebilen Toba kabilelerinin 39 unun Proto-Moğol ve 28 inin Türk olduğu anlaşılır. Bunlardan maada birde Yüeh-chi'lerden gelen bir kabile daha vardır. Burada Yüeh-chi'lerin çok karışık olan menşelerinden fazla bahsedemeyeceğiz. Bence burada endo-cermenleşmiş Türkler mevzubahistir⁸⁴. En son olarak Toba'larda belki bir de Tunguz kabilesine rast geliyoruz.

Şimdi bu incelemeyi tekrar hülâsa edelim. Toba devleti 386 da kurulduğu zaman kısmı azamı Çinli idi. Hükümdar sınıfı 119 kabileden

⁷⁹ Onların yüzde nisbeti tesbit edilemez; ufak bir gruptur.

⁸⁰ Takriben yüzde 4.

⁸¹ Bk. Çin'in şimal komşuları s. 102-4.

⁸² Çin'in şimal komşuları s. 72-4.

⁸³ Çin'in şimal komşuları s. 100-102.

⁸⁴ Bk. Benim Çin kaynaklarına göre Orta ve Garbi Asya halklarının medeniyeti (Türkiyat Mecmuası, c. 7 s. 182-3).

müteşekkildi ve kendilerine Toba kabileleri derlerdi. Bu kabilelerin büyük bir kısmı Toba devrinden evvel görülür. Yalnız bir kabile Tunguz menşinden diğerleri ise tetkik edilebildikleri kadar Türk ve Moğol'durlar.

— 7 —

Neticeler: Zamanla ortadan kalkan Toba'ların hangi kavimlere mensup olduklarını anlamak için mevcut olan metodları gösterdim. Elimizde bulunan vasıtalar azdır ve bilhassa lisana ait kısımlar alınmamıştır. Biz bu meseleyi ancak kültürlerini ve mitolojilerini tetkik etmekle halledebiliriz. Antropolojik malzemede mevcut değildir. Yalnız kati olarak bildiğimiz birşey varsa o da Toba'ların 119 kabilesinin Tunguz olmadıklarıdır. Çünkü Tunguz kültürleriyle olan benzerlikler çok azdır. Bundan maada bu 119 kabileden yalnız bir tanesi belki Tunguz'larla ilgilidir. O halde Toba'ların Tunguz olduklarına dair mevcut olan eski nazariyeden sarfı nazar etmelidir. İkinci noktayı kararlaştırmak daha güçtür. Toba'ların 119 kabilesi kültür ve menşe bakımından Türklerle olduğu gibi Moğol'larla da münasebetedirler. Moğol unsurları biraz daha kuvvetlidir. Tetkik edilen kabilelerden 39 u Moğol 28 i Türktür. Kültürleri de Moğol kültürlerine daha çok benzer. Buna göre Toba'lar Türklerden ve Moğol'lardan müteşekkil melezlerdir. Tıpkı bilâhara Cengiz Han zamanında Moğolların oldukları gibi. Bunlar Moğol'lardan, Türklerden ve belki biraz da Tunguz'lardan müteşekkildiler. Moğol'ların hükümdar ve kurucularının menşeni tetkik edebilmekle bir hatve atılabiliştir. Fakat bu da henüz fazla aydınlatılamamıştır. Toba'larla da aynı olmuştur. Tatbik ettiğimiz metodlarla bunlara çok Türk kanı karışmış olduğunu anlıyabiliyoruz. Hattâ Moğol'larla karışmış oldukları halde Türk kavmi olduklarını söyleyebiliyoruz. Buna rağmen Toba'ların asıl hükümdar ailesinin nereden neşet ettiğini söyleyebilmek pek güçtür. Bu ailenin menşeni tesbit etmek Cengiz Han'ın ailesinin menşeni tesbit etmekten daha zordur. Zaten bu suale cevap vermek için elimizde hiç bir malzeme yoktur. Bu meselenin tetkikini çok mühim bulmuyorum. Bence halkın hangi gruba mensup olduğunu bilmek hükümdar ailesinin hangi gruba ait olduğunu bilmekten lüzumludur. Eğer Toba'ların 119 kabilesini teşkil edenler Türklerden ve Moğol'lardan meydana gelmiş melezler değilseler bile içlerine Moğol kanı karışmış Türk olduklarından eminiz.

Türkçeye Çeviren

İkbal Berk